

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 25-26

Київ - 2018

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

25-26'2018

Науковий журнал

Редакційна колегія: Editirial board:

С.О. Білан (заст. гол. редактора)	S.O. Bilan (deputy editor-in-chief)
І.С. Бородай	I.S. Boroday
В.А. Вергунов (заст. гол. редактора)	V.A. Vergunov (deputy editor-in-chief)
С.В. Віднянський	S.V. Bydnjanskij
М.Ю. Виговський	M.Yu. Vygovskij
Вас. М. Даниленко	Bas. M. Danylenko
О.Ю. Єліна	O.Yu. Yelina
І.В. Жалоба	I.B. Zhaloba
С.М. Живора (відповід. секретар)	S.M. Zhyvora (executive secretary)
М.А. Журба (головний редактор)	M.A. Zhurba (editor-in-chief)
І. Ілчев	I. Ilchev
О.С. Каденюк	A.S. Kadenjuk
Д.В. Карев (заст. гол. редактора)	D.V. Karev (deputy editor-in-chief)
Н.П. Коваленко	N.P. Kovalenko
В.Ф. Колесник	V.F. Kolesnyk
С.В. Корновенко	S.V. Kornovenko
Г.Г. Кривчик	G.G. Kryvchyk
О.М. Кропивко	O.M. Kropyvko
А. Куїк-Каліновська	A. Kuik-Kalinowska
В.І. Кучер	V.I. Kucher
В.І. Марочко	V.I. Marochko
Н. Мгалоблішвілі	N. Mhaloblishvili
В.П. Михайлюк	V.P. Myhajluk
А.Г. Морозов	A.G. Morozov
О.Ф. Нікілев	A.F. Nikilev
П. Новаковський	P. Nowakowski
С.С. Падалка (заст. гол. редактора)	S.S. Padalka (deputy editor-in-chief)
О.П. Реєнт	A.P. Rejent
Н.І. Романюк	N.I. Romanuk
І.М. Романюк	I.M. Romanuk
С.М. Свистович	S.M. Svistovich
О.О. Сушко	A.A. Sushko
О.Є. Тарабрін	O.E. Tarabrin
С.М. Тимченко	S.M. Tymchenko
Ф.Г. Турченко	F.G. Turchenko
В.В. Шелепов	V.V. Sheleпов

ISSN 2307-3179

Засновники:

- Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
- Національний університет біоресурсів і природокористування України
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України

*Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

*Наказом МОН України № 1528 від
29.12.2014 р. видання включено до Переліку
наукових фахових видань України*

Макетування та верстка:

С. Живора

Комп'ютерний набір:

О. Кропивко, Л. Лановюк

Оформлення обкладинки

А. Мельник

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, кім. 24.
тел./факс (044) 520-12-05; 258-21-42;
e-mail: visnykai@gmail.com,
kafedra_slovjan@ukr.net;
zhyvora@bigmir.net

Друкується за рішенням:

Вченої ради факультету історичної
освіти НПУ ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 8 від 22.12.2018);

Вченої ради ННСГБ НААН України
(протокол № 15 від 27.12.2018)

Підп. до друку 28.12.2018

Формат 70 x 108 1/16.

Папір офсет. Друк. різногр.

Ум. друк. арк. 33,2 Обл.-вид. арк. 34,4
Наклад 100 прим.

Друк СПД ФО Куц В.М.

*Автори опублікованих матеріалів
несуть повну відповідальність за підбір,
точність наведених фактів, цитат,
економіко-статистичних даних, імен та
інших відомостей.*

9. Interviu z Popovych O. Z., 1926 r. nar., s. Zhukiv, Tlumatskyi r-n, Ivano-Frankivska obl. Zapys 6.02.2000, m. Ivano-Frankivsk, intervuiuer Ovsiienko V. / V. Ovsiienko [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://archive.khpg.org/en/index.php?id=1121202927>.
10. Karasyk S. Popovych Oksana Zenonivna / S. Karasyk [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://archive.khpg.org/index.php?id=1113936659>.
11. Rukh oporu v Ukraini: 1960-1990. Entsyklopedychnyi dovidnyk / peredm. O. Zinkevycha, O. Obertasa. K.: Smoloskyp, 2010. 804 s.
12. Seko Ya. Kontseptualni problemy rozvytku ukrainskoho natsionalnogo rukhu v seredyni 1950-kh – seredyni 1980-kh rr. / Ya. Seko [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: file:///C:/Users/%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD/Downloads/Ues_2015_15_21.pdf.
13. Seko Ya. Nelehalni orhanizatsii URSSR druhoi polovyny XX st.: zahalna kharakterystyka / Ya. Seko [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://chtyvo.org.ua/authors/Seko_Yaroslav/Nelehalni_orhanizatsii_URSSR_druhoi_polovyny_KhKh_st_zahalna_kharakterystyka/.

Паска Б. В.

Расправа советского режима над городенковской группой диссидентов.

В статье проанализирована антирежимная деятельность городенковской группы диссидентов в первой половине 1970-х гг. На основе ранее закрытых материалов архивов КГБ раскрыто ход и основные методы расправы советского режима над участниками группы. Автор делает вывод, что городенковская группа была одним из последних в Украине ячеек шестидесятницкой правозащиты и смогла осуществлять активную оппозиционную деятельность в период общего спада диссидентского движения после второй волны арестов.

Ключевые слова: *городенковская диссидентская группа, советский режим, Николай Гуцул, Николай Гамула, Роман Гайдук, Оксана Попович.*

Paska B. V.

The Soviet regime's repression of Horodenka dissident group.

The article analyzes the anti-regime activity of the Horodenka group of dissidents in the first half of the 1970's. On the basis of the previously closed materials of the KGB archives, the course and the main methods of repression of the Soviet regime over the group's participants were revealed. The author concludes that the Horodenka group was one of the last Ukrainian centers of the sixtiers' human rights protection and managed to engage in active opposition activities during the general decline of the dissident movement after the second wave of arrests.

Key words: *Horodenka dissident group, Soviet regime, Mykola Hutsul, Mykola Gamula, Roman Haiduk, Oksana Popovych.*

УДК 94:[329.15:394.2] «1965/1985»

П.А. ЮЩЕНКО

**НОВІ РАДЯНСЬКІ «ІСТОРИЧНІ ЮВІЛЕЇ І ДАТИ»
ТА ЇХ ВІДЗНАЧЕННЯ В ПЕРІОД НАРОСТАННЯ СИСТЕМНОЇ КРИЗИ
КОМУНІСТИЧНОГО ЛАДУ (1965–1985 РР.)**

На прикладі відзначення 1500-річчя заснування Києва і 1000-річчя хрещення Русі проаналізовано особливості формування нової моделі радянської історичної пам'яті та місце у ній нових «історичних ювілейних дат». Доведено, що в роки «застою» посилення політики русифікації проявлялося як в нівелюванні української самобутності, так і у формуванні нових історичних міфів про спільність історії «трьох братніх народів». Вказано, що метою масштабної ідеологічної кампанії з утвердження нової інтерпретації історичних передумов утворення «радянського народу», яка мала доповнити концепцію «єдиної колицки» і «давньоруської народності» було створення «нової історичної спільності». Деталізовано розглянуто процес формування ювілейних дат; зазначено, що до їх створення було залучено як партійно-державні органи влади, так і наукову, освітянську, театральну, мистецьку і музичну громадськість. Зроблено висновок, що новостворені ювілейні дати по-суті означали перемогу неоімперської історичної концепції пам'яті в СРСР.

Ключові слова: *застій, русифікація, історична пам'ять, історичні ювілейні дати, історичний міф, ідеологічна кампанія, 1500-річчя заснування Києва, 1000-річчя хрещення Русі.*

Роль історичної пам'яті, ювілейних дат у формуванні державницької свідомості народу, нації, важко переоцінити. Кожна держава має свій календар офіційних свят та

знакових історичних дат, які визнаються її народом епохальними подіями, що стали основою його історичної пам'яті. Ці дати символізують собою велич народу, свідомість та тяглість його культурно-державницької історії. Історичну пам'ять у різних державах формують різні події та герої. Пам'ять може змінюватись під впливом нових ідеологем, які формують нові історичні обставини, або ідеологи-пропагандисти на замовлення партійних чи державних структур. Історія Радянсько-російської імперії яскраво ілюструє процеси формування нової історичної пам'яті, яка використовувалась компартійними органами для формування нової історичної спільності – радянського народу. У наш час питання ідеологічної протидії гібридній агресії Росії, з її модернізованою моделлю радянської історичної пам'яті, є особливо важливим для збереження української держави. Тому питання розуміння особливостей формування радянської моделі історичної пам'яті є особливо актуальним. До вивчення проблем, пов'язаних з історією радянських історичних міфів, історичних ювілеїв та пам'ятних дат, зверталися у своїх роботах С. Громенко, С. Плохій, Я. Грицак, А. Киридон, інші вчені-історики. Однак дане питання залишається все ж малодослідженим.

Тому метою статті є спроба з'ясувати особливості формування нової моделі радянської історичної пам'яті та місце у ній нових «історичних ювілейних дат» – 1500-річчя заснування Києва і 100-річчя Хрещення Русі; визначити впливи історичних міфів на процес створення нової радянської людини з її русифікованою свідомістю.

Два десятиліття «застою» характеризувалися посиленням русифікації в усіх сферах життя Української РСР. Русифікація була складовою частиною тривалої ідеологічної роботи партійно-державних органів із створення «нової радянської людини», яка мала говорити однією мовою, мати спільну ідеологічно правильну історію та рухатися в напрямі побудови нового комуністичного раю. Державні чиновники ретельно маскували свої продумані методи русифікації, наголошуючи на об'єктивності й прогресивності асиміляційних процесів [1, с. 273]. Окремим напрямом в політиці русифікації владні ідеологи визначали формування нових історичних міфів про спільність історії «трьох братніх народів» та їх історичне прагнення до об'єднання і нівелювання культурно-історичних надбань.

Загальна партійна лінія щодо нівелювання української самобутності в роки «застою» не лише залишилася незмінною але й набула певного розвитку. Це засвідчила велетенська ідеологічна кампанія, пов'язана із святкуванням 1500-річчя від заснування Києва (1982 р.). Надуманість цієї дати була більше ніж очевидно навіть для організаторів самого свята. Очевидно, масштабна ідеологічна кампанія мала на меті утвердити нову інтерпретацію історичних передумов утворення «радянського народу», особливо з огляду на майбутнє святкування 1000-річчя хрещення Русі (1988). Згідно з цією інтерпретацією, сучасний СРСР з радянським народом і російською мовою, як мовою міжнаціонального спілкування, мав свого попередника у формі Київської Русі з єдиними давньоруською народністю і давньоруською мовою, спільною для всіх, хто проживав на її території. Новим у цій теорії було твердження, що окрім росіян, білорусів та українців, свої перші кроки у суспільно-політичному і культурному розвитку у рамках Київської Русі робили більш як двадцять неслов'янських народів балтійського, волзького, кавказького і чорноморського регіонів. Можна припустити, що раніше партійні ідеологи вважали втягнення «молодших братів» у русло загальноруської ідентичності завершеним процесом; тепер же йшлося про те, щоб поширити цей досвід на неслов'янські народи СРСР. Непряме підтвердження цьому можна знайти у факті, що з кінця 1970-х років В. Щербицький став постійно вживати термін «народ України» замість «український народ» [2, с. 214].

Підготовка до відзначення ювілею Києва тривала досить довго. ЦК КПУ і Рада Міністрів УРСР видала постанову про підготовку до святкування 1500-річчя

заснування міста Києва. Постанова передбачала створення відповідного республіканського організаційного комітету, який мав розгорнути ідеологічну роботу серед партійних і радянських органів, профспілок та трудящих республіки із відзначення нової ювілейної дати.

22 травня 1979 р. ЦК КПУ затвердило перелік заходів програми з підготовки до святкування 1500-річчя заснування м. Києва. Вона включала в себе організацію ювілейних виставок, фестивалів, зустрічі в трудових колективах республіки з діячами радянської науки, літератури і мистецтва; підготовку ряду художніх та науково-популярних історичних стрічок з історії Київської Русі; проведення всесоюзних і республіканських конкурсів із створення нових монументальних та мистецьких робіт, присвячених ювілейній даті [3, арк. 39].

28 грудня 1979 р. Рада Міністрів УРСР видала постанову № 597 «Про будівництво, реконструкцію об'єктів соціально-культурного призначення і реставрації пам'ятників історії та культури у зв'язку з підготовкою до 1500-ліття міста Києва». Постанова передбачала виділення коштів на будівництво ряду монументів, присвячених ювілейній даті та увіковіченню дружби українського та російського народів. Зокрема, у Києві мали з'явитися монументи возз'єднання України з Росією, західних областей України у складі УРСР, пам'ятники видатним історичним та радянським діячам, вченим, робітникам культурно-мистецького цеху [3, арк. 152].

У грудні 1980 р. підготовка до відзначення ювілейної дати вийшла на всесоюзний рівень. На спільному засіданні творчих спілок Російської Федерації, Білорусії та України було затверджено спільний план заходів із відзначення ювілею м. Києва. Загальносоюзний уряд виділив під нього чималі кошти. До відзначення ювілейної дати залучили всіх працівників ідеологічного фронту. Історики та літератори мали підтвердити датування заснування Києва та доповнити ідеологічний концепт «давньоруської народності» й спільної історії східнослов'янських народів; кінематографісти зняли серію історичних фільмів за мотивами Києворуської історії. Скульптори-монументалісти мали підготувати ряд монументальних скульптурних композицій, які б символізували непорушність радянського народу та спільність україно-російської історичної пам'яті.

27 жовтня 1980 р., за клопотанням радянської делегації та Українського товариства дружби і культурних зв'язків з закордоном, Генеральна конференція ЮНЕСКО на XXI сесії в Белграді прийняла рішення про участь міжнародної громадськості у святкуванні 1500-ліття заснування міста Києва [3, арк. 40].

Ідеологічне завдання отримали і українські кіномитці. У 1978 р. Київська кіностудія ім. О. Довженка відзначила своє 50-річчя. Її працівники, які мали досвід зйомок історичних фільмів, мали виконати ідеологічне замовлення зі створення серії фільмів з історії Київської Русі. У другій половині 1970 – на початку 1980-х рр. з'явилися монументальні історичні стрічки українських режисерів – «Ярослав Мудрий» (1981) Г. Кохана та «Легенда про княгиню Ольгу» (1983) Ю. Ілленка.

Академія наук УРСР, Держкомвидав УРСР, Головна редакція Української радянської енциклопедії (УРЕ), опублікували серію монографій і збірок з історії міста Києва, зокрема окремий том «Київ» із серії про історію міст і сіл Української РСР, видали монографію «Київ – місто-герой», монографію «Нове в археологічному дослідженні Києва», фотоальбоми «Київ», «Пам'ятники Києва», «Київ-древній», «Київ-сучасний», інші роботи.

У 1981 р. для координації діяльності міністерств і відомств УРСР, творчих спілок республіки і вирішення оперативних ідеологічних питань, пов'язаних із підготовкою і проведенням основних масово-політичних і культурно-спортивних заходів, присвячених 1500-річчю заснування міста Києва, ЦК КПУ було створено комісію зі святкування ювілейної дати.

У 1982 р. в столиці УРСР з'явилась ціла низка монументальних споруд, які мали символізувати велич слов'янської історії та «історичну єдність і дружбу трьох слов'янських народів». На площі Перемоги було споруджено обеліск місту-герою Києву. На площі перед схилами Дніпра, якою закінчувався Хрещатик, побудували металеву арку, яка мала символізувати єднання двох братніх народів – російського і українського. На Дніпровській набережній постав пам'ятний знак на честь літописних засновників Києва братів Кия, Щека і Хорива та їхньої сестри Либеді, відкрито пам'ятник Героям Дніпровської флотилії. Крім того, відбулась історична «відбудова-реконструкція» Золотих Воріт як пам'ятника, що символізував велич міста.

У республіці 1982 р. місцеві партійно-радянські органи, спільно із секцією суспільних наук Академії наук УРСР та товариством «Знання», організували ряд масово-пропагандистських заходів, присвячених історії Київській Русі, боротьбі українського народу за об'єднання з російським народом, розвитку революційних, бойових і трудових традицій радянського народу. Окремо в районних та обласних центрах, колгоспах і підприємствах було проведено виїзні фотовиставки «Києву – 1500 років» [3, арк. 70].

Архівні документи яскраво ілюструють роботу радянської пропагандистсько-ідеологічної машини із відзначення нової ювілейної дати, яка мала сприяти єднанню народів та формуванню нового історичного міфу про спільну україно-російську історію. Зокрема, упродовж 1979-1982 рр. на підприємствах республіки організувалися соціалістичні змагання на відзначення 1500-річчя заснування м. Києва, 1 серпня 1979 р. в Києві було проведено єдиний політдень, присвячений ювілею міста. З 1979 р. в газеті «Вечірній Київ» діяла колонка під рубрикою «Роздуми про рідне місто» та тематична сторінка «Пам'ятники Києва». Газета «Прапор комунізму» під рубрикою «У пам'ять 1500-річчя Києва» публікувала виступи вчених, письменників, передовиків і новаторів виробництва. Ювілею міста присвячувалась щотижнева програма на республіканському телебаченні «Київ – місто моє». В університетах та педінститутах республіки в 1981-1982 рр. проводилися наукові конференції, присвячені ювілейній даті та спільній історії трьох слов'янських народів.

Не забула влада і про випуск сувенірної продукції, присвяченої ювілею та україно-російській дружбі. Упродовж 1979-1982 рр. на випуск значків, пам'ятних монет, листівок, пам'ятної медалі, календарів було витрачено близько 2 млн. крб. [3, арк. 174]

До організації пропагандистського ювілею залучили і музичну громадськість. Українські композитори написали ряд музичних творів, присвячених киево-руській тематиці. Зокрема, В. Рибальченко написав оперу «Слово о полку Ігоревім», Г. Майборода оперу «Ярослав Мудрий».

У квітні 1981 та травні 1982 р. в Києві, під егідою Всеросійського та Українського театральних товариств, відбулись спільні творчі конференції «Українська драматургія на сцені театрів РРСФР» та «Російська класична і радянська драматургія на сцені київських театрів». В 1981-1982 рр. в Києві гастролювали актори Малого театру, Ленінградського театру опери та балету, Ленінградського академічного театру драми ім. А. С. Пушкіна, театру Моссовета [3]. Заходи мали символізувати мистецьке та культурне єднання слов'янських народів у спільній радянській державі та показати позитивні впливи політики партії на зростання нової радянської культури.

Загалом у 1979-1982 рр. за рішенням ЦК КПУ всі реконструкції історичних об'єктів, будівництво соціально-побутових, культурних споруд, відкриття пам'ятників були приурочені до 1500-ліття заснування Києва. Складалося уявлення, що ідеологічна машина радянської України працювала лише на гідне відзначення нової ювілейної дати.

Після всесоюзного відзначення 1500-річчя заснування Києва, влада почала ідеологічну роботу, пов'язану із відзначенням 1000-річчя хрещення Русі. В атеїстичній державі, де все релігійне життя перебувало під контролем спецслужб, партійні ідеологи звернулися до здавалось би «чужої» для радянської людини дати хрещення князем Володимиром Русі. Однак нова ювілейна дата мала продовжити створення нової історичної пам'яті і історичного міфу, символізуючи релігійну, духовну та культурну єдність українців, білорусів, росіян. Як і сто років до того, відзначення 900-ліття хрещення Русі, в імперській Росії символізувало єдність влади, церкви та народу. Подія мала стати ще одним підтвердженням правильності курсу влади на створення єдиного радянського народу, з єдиною мовою, історією та вірою.

У офіційних періодичних виданнях друкувалися цензуровані публікації на тему хрещення та історії православ'я. У популярному журналі «Україна» надруковані статті з ілюстраціями про церковне мистецтво та хрещення Русі. У 1985 р. виходить пропа-гандистська брошура І. Никитенка та Й. Оксіюка «Православ'я на Україні». В «Українському історичному журналі» у червні 1988 р. вийшла стаття М. Ковалю «Запровадження християнства у Давньоруській державі»; він же автор статті у журналі «Всесвіт» «Константинополь чи Рим?», де заперечується теза про «важливу роль Риму у хрещенні Русі». У журналі «Радянське літературознавство» 1000-річчю прийняття християнства присвячено статті О. Мишанича «Прийняття християнства і давнє українське письменство» і В. Горського «Християнство і духовність Київської Русі». Найбільше за темою тисячоліття виходило статей у журналі «Київ». У рубриці «Крізь віки» друкувалися статі М. Брайчевського, С. Білоконя, В. Рички, О. Мишанича та єпископа переяславського Палладія [4, с. 148]. Вийшла друком монографія Михайла Брайчевського «Утвердження християнства на Русі».

На думку Л. Залізняка, саме святкування 1000-річчя хрещення Русі стало перемогою неоімперської історичної концепції пам'яті в СРСР. У 1987 р. відбулася зустріч М. Горбачова з патріархом всієї Русі Піменом. За результатами зустрічі православна церква ставала офіційним елементом радянського суспільства, а релігія переходила в ранг одного з елементів радянського побуту. Влада стала передавати церкві культові споруди, а в дні Великодня на вулицях з'являлися розтяжки з написом «Христос Воскрес!»... «У світських виданнях стали писати слово «Бог» з великої літери» – згадує голова Ради у справах релігії при Раді Міністрів СРСР Констянтин Харчев [5]. А головним наслідком зустрічі стала повна реабілітація російського православ'я та домовленість про відзначення «воцерковлення» східно-слов'янських народів. Реабілітована Російська православна церква стала виконувати роль зв'язкового між ідеологічними російськими імперськими проектами. Церква з її тисячолітньою історією репрезентувала собою єдину автентичну російську національну інституцію [6, с. 189].

Святкування хрещення мало показати велич російського православ'я та державницьку імперську традицію Московського царства – Російської імперії – Радянського Союзу. Саме тому урочисте святкування відбувалося не в Києві, де власне відбулося хрещення русичів, а в Москві, якої під час хрещення киян взагалі не існувало. У Москві, у Великому театрі Союзу РСР, 10 червня відбулося урочисте зібрання та концерт, присвячений 1000-річчю хрещення Русі. Київські місцеві партійці дозволили святкувати 1000-річчя хрещення лише після його відзначення у Москві. Під час підготовки урочистостей у Москві влада остаточно визначила роль православної церкви в історії Московської-Російської-Радянської держави. Російська православна церква отримала можливість друкувати релігійні тексти та Новий заповіт. Церква отримала релігійні реліквії, які перебували на зберіганні в музеях московського Кремля, – частку Хреста Господнього, камені Гробу Господнього, правицю апостола Андрія Первозванного, главу святителя Іоанна Златоуста, частки мощей князів

Володимира Великого та Олександра Невського. Влада вже не чинила спротиву реєстрації нових парафій.

Урочистості в Києві були менш помпезними. Вони включали в себе передачу РПЦ дальніх печер Києво-Печерської лаври [7], хресну ходу навколо Володимирського собору та молебень на Володимирській гірці [8]. На відміну від московських урочистостей, у Києві зібралось духовенство мало не з усього світу: предстоятелі автокефальних православних церков – Єрусалимської, Румунської, Болгарської та Кіпрської, кардинали римо-католицької церкви на чолі з держсекретарем Ватикану Агостіно Казаролі, глави протестантських церков, англіканської церкви, церковні ієрархи з Америки, Азії та Африки. Серед гостей були і представники української діаспори. Пізніше окремі святкування відбулися в Харкові, Львові та Тернополі [5].

Окрему акцію провела проукраїнська громадськість. 5 червня 1988 р. Український культурологічний клуб на Володимирській гірці провів зібрання, присвячене християнізації України-Руси. З урочистою промовою до активістів звернувся Євген Сверстюк. У ній йшлося про тисячолітню історію українського християнства у формі православ'я, протестантизму, римо – та греко-католицизму. Є. Сверстюк наголошував на необхідності єднання українства незалежно від їх релігійної приналежності [4, с. 142].

Таким чином, спільна для українців, білорусів та росіян «колиска» опинилася там, де й вона й з'явилася на світ – в імперській Москві. Концепція давньоруської народності – типовий витвір кремлівських ідеологів і по своїй суті не є науковою. Адже сформувався вона з ініціативи ЦК КПРС, основою її став згаданий партійний документ 1954 р. Не дивно, що не тільки М. Костомаров чи М. Грушевський, а й С. Соловйов та В. Ключевський навіть не підозрювали про існування єдиного давньоруського етносу. Не маючи переконливих контраргументів, прибічники цієї псевдонаукової конструкції були змушені демонстративно ігнорувати глибоко аргументовану наукову схему етногенезу східнослов'янських народів, колективно вироблену класиками української та російської науки кінця XIX – початку XX ст. [9, с. 17.].

Декретований ЦК КПРС міф про «давньоруську колиску трьох братніх народів» є, по-суті, радянською модифікацією імперського міфу «Москва – третій Рим». Насправді радянська імперія постала не з киеворуської державницької традиції, її основою є татарська деспотія, доповнена самодержавною історією Московського царства та Російської імперії. Ця свідомо фальсифікація лежить ганебною плямою на радянській історіографії. Справжньою матір'ю давньоруської народності був не княжий Київ, а сталінська Москва.

Отже, «нова історична спільність», радянська за формою і російська за змістом, винайдена партійною пропагандою, постала міфом, що підводив теоретичну основу під процес денационалізації всіх народів і народностей СРСР. Це була спроба за допомогою сконструйованої радянської історичної пам'яті, радянських історичних міфів створити і підтримувати єдність радянської імперії, поставити радянський народ на один щабель з природно-історичними спільнотами світового рівня.

1. *Кульчицький С.* Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 3. К.: Темпора, 2013. 388 с.
2. *Грицак Ярослав.* Нариси з історії України: формування української модерної нації / Я. Грицак. [2-ге вид.]. Київ: Генеза, 2000. 249 с.
3. ЦДАВО України. Ф. Р-2. Оп. 14. Спр. 5582-А.
4. *Жуковський А.* Підсумки відзначення тисячолітнього ювілею хрещення Русі-України / А. Жуковський // УДЖ. 1993. № 1. С. 140-151.
5. Друге хрещення Русі. Святкування 1000-ліття християнства наблизило крах СРСР // Кореспондент, 3 лютого 2012 р.

6. Шпорлюк Р. Формування модерних націй: Україна-Росія-Польща / Р. Шпорлюк. К.: Дух і літера, 2013. 552 с.
7. Радянська Україна, 9 червня 1988 р.
8. Культура і життя, 19 червня 1988 р.
9. Залізник Л. Л. Давньоруська народність: нова версія старого міфу / Л. Л. Залізник // Етнічна історія народів Європи: зб. наук. праць. К.: Київський ун-т, 1999. Вип. 9: Історично-етнологічні дослідження і національна ідея. К., 2001. С.14–21.

References

1. Kulchytskyi S. Chervonyi vyklyk. Istoriiia komunizmu v Ukraini vid yoho narodzhennia do zahybeli. Knyha 3. K.: Tempora, 2013. 388 s.
2. Hrytsak Yaroslav. Narysy z istorii Ukrainy: formuvannia ukraïnskoi modernoi natsii / Ya. Hrytsak. [2-he vyd.]. Kyiv: Heneza, 2000. 249 c.
3. TsDAVO Ukrainy. F. R-2. Op. 14. Spr. 5582-A.
4. Zhukovskiy A. Pidsumky vidznachennia tysiacholitnoho yuvileiu khreshchennia Rusi-Ukrainy / A. Zhukovskiy // UIZh. 1993. № 1. S. 140-151.
5. Druhe khreshchennia Rusi. Sviatkuvanntia 1000-littia khrystianstva nablyzylo krakh SRSR // Korespondent, 3 liutoho 2012 r.
6. Shporliuk R. Formuvannia modernykh natsii: Ukraina-Rosiia-Polshcha / R. Shporliuk. K.: Dukh i litera, 2013. 552 s.
7. Radianska Ukraina, 9 chervnia 1988 r.
8. Kultura i zhyttia, 19 chervnia 1988 r.
9. Zalizniak L. L. Davnoruska narodnist: nova versiiia staroho mifu / L. L. Zalizniak // Etnichna istoriia narodiv Yevropy: zb. nauk. prats. K.: Kyivskiy un-t, 1999. Vyp. 9: Istorychno-etnologichni doslidzhennia i natsionalna ideia. K., 2001. S. 14–21.

Ющенко П. А.

Новые советские «исторические юбилеи и даты» и их празднование в период нарастания системного кризиса коммунистического строя (1965 – 1985 гг.).

На примере празднования 1500-летия основания Киева и 1000-летия крещения Руси проанализированы особенности формирования новой модели советской исторической памяти и место в ней новых «исторических юбилейных дат». Доказано, что в годы «застоя» усиление политики русификации проявлялось как в нивелировании украинской самобытности, так и в формировании новых исторических мифов об общности истории «трех братских народов». Указано, что целью масштабной идеологической кампании по утверждению новой интерпретации исторических предпосылок образования «советского народа», которая должна была дополнить концепцию «единой колыбели» и «древнерусской народности» было создание «новой исторической общности». Детализировано рассмотрен процесс формирования юбилейных дат; указано, что к их созданию были привлечены как партийно-государственные органы власти, так и научная, образовательная, театральная, художественная и музыкальная общественность. Сделан вывод, что вновь юбилейные даты по сути означали победу неоимперской исторической концепции памяти в СССР.

Ключевые слова: застой, русификация, историческая память, исторические юбилейные даты, исторический миф, идеологическая кампания, 1500-летие основания Киева, 1000-летие крещения Руси.

Yushchenko P. A.

New Soviet "historical anniversaries and dates" and their celebration in the period of growing systemic crisis of the communist system (1965 – 1985).

On the example of the celebration of the 1500-th anniversary of the founding of Kiev and the 1000-th anniversary of the baptism of Russia, the features of the formation of the new model of the Soviet historical memory and the place in it of the new "historical anniversaries" are analyzed. It was proved that in the years of "stagnation", the strengthening of the Russification policy was manifested both in the leveling of the Ukrainian identity and in the formation of new historical myths about the common history of the "three fraternal peoples". It is indicated that the goal of a large-scale ideological campaign to assert a new interpretation of the historical prerequisites for the formation of the "Soviet people", which was to complement the concept of "single cradle" and "ancient Russian people", was to create a "new historical community". Considered in detail the process of forming anniversaries; It is indicated that both party-state authorities and the scientific, educational, theatrical, artistic, and musical public were involved in their creation. It was concluded that the anniversary dates again signified the victory of the neo-imperial historical concept of memory in the USSR.

Key words: stagnation, Russification, historical memory, historical anniversaries, historical myth, ideological campaign, 1500-th anniversary of the founding of Kiev, 1000th anniversary of the baptism of Russia.